

Asia: OM 31/41/2015

Lapsenhuoltolain uudistaminen

Yleistä

Onko teillä yleistä lausuttavaa työryhmän ehdotuksesta?

Pidämme hyvänä esityksen keskeistä tavoitetta on parantaa lapsen edun toteutumista lapsen huolto- ja tapaamisoikeutta koskevissa asioissa. Esitetty lapsen kuulemisen laajentaminen huolto- ja tapaamisriitojen tuomioistuinsovitteluun on tärkeä uudistus ja linjassa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen kanssa.

On hyvä, että esityksessä on huomioitu perhemuotojen muutokset, ja erityisesti että yleistyvää vuoroasumista on käsitelty esityksessä. Rajaus olla ulottamatta tapaamisoikeutta automaattisesti kaikkiin isovanhempiin on perusteltu, koska se vähentää käräjäoikeuksien taakkaa. Sen sijaan puollamme mahdollisuutta hakea tapaamisoikeutta lapsen elämässä käytännössä vanhemman roolissa toimineille henkilöille. Se myös sisältää ne isovanhemmat, jotka esimerkiksi ovat jakaneet aiemmin talouden yksinhuoltajan kanssa. On lapsen etu, että lapsella on mahdollisuus jatkuvuuteen suhteessa niihin aikuisiin, jotka käytännössä ovat aiemmin huolehtineet hänestä arjessa vanhemman roolissa

Väkivalta

NYTKIS ry kiittää siitä, että mietintöön on sisällytetty Istanbulin sopimuksen 31 artikla. Työryhmätyötä käynnistettäessä OM:n taustamuistiosta puuttuivat huolestuttavasti väkivaltakäsitelmät ja ihmisoikeussopimusvelvoitteet (Lapsen huolto- ja tapaamisoikeutta koskevan lainsäädännön uudistaminen -muistio).

31 artikla koskee huoltajuutta, tapaamisoikeuksia ja turvallisuutta. Ko. artikla on erityisen tärkeä käsillä olevassa lainsäädäntöuudistuksessa. Artiklan 1 kohdan mukaan sopimusvaltion on toteutettava tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että määrättäessä lasten huoltajuudesta ja tapaamisoikeuksista otetaan huomioon sopimuksen soveltamisalaan kuuluvat väkivaltatapaukset. Artiklan 2 kohdan mukaan sopimusvaltion on toteutettava tarvittavat

lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, ettei tapaamis- tai huoltajusoikeuksien käyttäminen vaaranna uhrin tai lasten oikeuksia ja turvallisuutta. Myös sopimuksen selitysmuistio vahvistaa, että on otettava huomioon väkivalta toista vanhempaa kohtaan: "In addition to other factors, incidents of violence against the non-abusive carer as much as against the child itself must be taken into account when decisions on custody and the extent of visitation rights or contact are taken."

Teija Hautasen väitöstutkimus osoittaa, että suomalaiset tuomioistuimet eivät kiinnitä huomiota huoltoriidan yhteydessä esitettyihin väkivalta- ja lähemmäksi kiellettyihin väkivalta- ja lähestymiskiellatuomioista huolimatta oli määrätty yhteishuoltoja, lasten asumisia tuomion saaneen vanhemman luo ja tapaamisia ilman valvontaa. Oikeuskäytäntö on ollut kaiken kaikkiaan hyvin heittelevää ja epäloogista. (Teija Hautanen, "Väkivalta ja huoltoriidat", Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto 2010.)

Artikla 31 on nyt mietinnössä huomioitu valvottujen tapaamisten ja ilmoittamatta toiselle paikkakunnalle muuttamisen kohdalla, mutta esim. käsiteltäessä lapsen kohdistuvaa henkistä väkivaltaa mietintö ei mainitse toiseen vanhempaan kohdistuvan väkivallan traumatisoivaa vaikutusta lapseen, vaikka kohdassa mainitaan henkisenä väkivaltana nk. vieraannuttaminen. Edelleen mietinnössä käsitellään siis yhden vanhemman toiseen kohdistamaa väkivaltaa pääosin vanhempien välisenä tapahtumana tai uhkana, lapsen hyvinvoinnista irrallisena ilmiönä.

Nykytutkimus tunnustaa lapsen väkivallan kokijana siinäkin tapauksessa, ettei häneen itseensä ole kohdistunut suoraa fyysistä väkivaltaa. Läheiseen ihmiseen, kuten äitiin kohdistuvan väkivallan todistaminen on lapselle yhtä haitallista kuin väkivalta, joka kohdistuu häneen itseensä. (Ellonen, Noora & Piispa, Minna & Peltonen, Kirsi & Oranen, Mikko (2013) Exposure to Parental Violence and Outcomes of Child Psycho-Social Adjustment. Violence and Victims 28 (1), ss.7-9 sekä Hautanen, Teija (2017) Vain vanhempien parisuhdeasia? Teoksessa Niemi, Johanna, Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.): Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere: Vastapaino. s. 126.)

Erytisesti lapset, koska heidän kehityksensä on vielä kesken, ovat erityisen herkkiä väkivallan ja sen pelon aiheuttaman pitkittyneen stressin vaikutukselle. Lapsen kokeman kaltoinkohtelun välittömät ja pitkäaikaiset vaikutukset ovat laaja-alaisia. (Palu, Salli (2015) Lapsen vakava traumatisoituminen ja dissosiaation esiintyminen lapsella. Teoksessa Suokas -Cunliffe, Anne (toim.): Häpeästä myötätuntoon. Näkökulmia vakavaan traumatisoitumiseen. Helsinki: Kopio Niini Oy. s. 219.)

Koetun henkisen tai fyysisen väkivallan aiheuttama pelko aiheuttaa ihmisen elimistössä kortisolivälitteisen reaktion. Toistuvan stressireaktion seurauksena kortisolipitoisuus pysyy elimistössä pitkään korkeana, mikä altistaa somaattisille ja psyykkisille sairauksille. (Pihko, Helena (2012) Kaltoinkohtelun vaikutus aivoihin. Teoksessa Kivitie-Kallio, Satu & Söderholm, Annlis (toim.): Lapsen kaltoinkohtelu.161-167. Helsinki: Duodecim. ss. 164-165.)

Varhaisen, vauvaiän kaltoinkohtelun aiheuttamaa stressiä tutkitaan tällä hetkellä paljon ja on näyttöä siitä, että se vaikuttaa lapsen aivojen kehitykseen. (Suomalaisesta aineistosta tutkimuksia on mm. laajassa FinnBrain –tutkimushankkeessa/ Turun yliopisto, ks. <http://www.utu.fi/fi/yksikot/finnbrain/julkaisuja/Sivut/home.aspx>)

Näiltä osin mietintö ei täytä paitsi Istanbulin sopimuksen velvoitteita, myöskään YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteita, erityisesti 19 artiklan kohtaa 1: "Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin, sosiaalisiin ja koulutuksellisiin toimiin suojellakseen lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä, mukaanlukien seksuaalinen hyväksikäyttö, silloin kun hän on vanhempansa, muun laillisen huoltajansa tai kenen tahansa muun hoidossa."

On välttämätöntä, että lain perusteissa käsitellään toiseen vanhempaan kohdistuvaa väkivaltaa. Täsmennyksiä ja lisäyksiä tarvitaan sekä 2§:ään että 10§:ään.

Haluamme lisäksi huomauttaa, että lakia uudistettaessa tulee seurata, kuinka etenevät v. 2016-2017 CEDAW-toimikunnalle tehdyt valitukset koskien naisten ja lasten turvallisuutta tapaamisten ja huollon järjestämisessä. Näistä äärimmäisimmässä tapauksessa valvotun tapaamisen puutteellisesti järjestäminen mahdollisti sen, että v. 2011 Vantaalla ex-mies teki kolme henkirikosta, kohteina ex-vaimo ja kaksi yhteistä lasta. Valitusten mukaan Suomi ei täytä velvollisuuttaan suojella naisia väkivallalta.

Vieraannuttaminen

Esityksessä painotetaan, että nk. vieraannuttaminen on jo nyt laissa kiellettyä henkistä väkivaltaa, eikä sitä ole tarpeen erikseen kriminalisoida, mitä linjausta pidämme hyvänä. Kuitenkaan vieraannuttamista ei maininnan yhteydessä määritellä lain perusteissa. Mietinnön alkupuolelta tosin löytyy kuvaus:

Esityksessä ehdotetaan useita lainsäädäntötoimenpiteitä, joilla pyritään nykyistä tehokkaammin ehkäisemään nk. vieraannuttamisesta tai muusta syystä johtuvia tapaamisoikeuden toteutumisen ongelmatilanteita ja antamaan keinoja puuttua niihin. Vieraannuttamisella ei ole tarkkaa merkityssisältöä, mutta sillä tarkoitetaan usein vanhemman käyttäytymistä tavalla, joka vaikeuttaa lapsen ja toisen vanhemman tai muun henkilön välistä vuorovaikutussuhdetta ja johtaa joissakin tapauksissa sen katkeamiseen kokonaan. (s.33)

Edellä kuvatun vuoksi on välttämätöntä, että mikäli vieraannuttaminen halutaan pitää maininnan tasolla mukana lain perusteissa, siihen viitattaessa on todettava selvästi, että vieraannuttamisessa on kyse vakavasta, pitkäaikaisesta, johdonmukaisesta ja jatkuvasta toiminnasta. Vieraannuttamisen määrittely pitkäkestoiseksi ja johdonmukaiseksi on tärkeää, jotta siitä ei tule uutta asetta vaikeisiin tapaamis- huoltoriitakierteisiin, mikä pahimmillaan lisää näitä riitoja. Koska mietinnössä on katsottu

ettei vieraannuttamisen käsitettä voi tarkasti muotoilla, on selvää ettei sillä silloin voi olla oikeusseuraamuksia.

On lain perusteita laatiessa huolehdittava siitä, ettei muodostu toimintakulttuuria, jossa "vieraannuttamisesta" muodostuu syytös, joka tuomioistuinsovittelussa ja tapaamis- ja huolto-oikeudenkäynnissä käytännössä vaientaa osapuolen, jolla on huoli lapseen kohdistuvasta väkivallasta (ml. seksuaalinen väkivalta), koska lapsen turvallisuutta ja mahdollisuutta saada oikeutta ei voi alistaa vanhempien oikeuksille.

Palvelut

Ennaltaehkäisevät palvelut ovat välttämättömiä. Tulevassa sote-uudistuksessa on huolehdittava siitä, että eroavien vanhempien ja heidän lastensa palvelut ovat riittävästi resurssoituja. On myös huolehdittava siitä, että lapsiperheiden kotipalvelu ja ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö ovat myös etävanhempien käytettävissä, varsinkin kun vuoroviikkoasumisen yleistyessä on lapsia, joille kirjattu etävanhempi vastaa itse asiassa käytännössä 50% ajasta lapsen hullosta ja asumisesta.

Lapsenhuoltolain yleiset säännökset (1. luku; 1-5 c §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

1§ Lapsen huolto. Muotoilu "Lasta on suojeltava kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä", jolla on pyritty vastaamaan Istanbulin sopimuksen velvoitteisiin, ei ole riittävä. Kirjaus on muotoilultaan epämääräinen ja se voidaan joissain tapauksissa tulkita niin, että ensisijaisesti huoltajalla on vastuu suojella lastaan toisen huoltajan väkivallalta - niissäkin tapauksissa, joissa hän on itse väkivallan ja esimerkiksi eron jälkeisen vainon kohde. Valtiolla on kuitenkin vastuu turvata lapsen tapaamis- ja huoltoratkaisut niin, että lasta suojellaan väkivallan eri muodoilta. Tämä on ilmaista selkeämmin lain perusteluissa.

Huoltajat ja tapaamisoikeus (2. luku; 6-12 §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

9§ Tuomioistuimen päätös lapsen hullosta ja tapaamisoikeudesta. Puollamme mahdollisuutta hakea tapaamisoikeutta lapsen elämässä käytännössä vanhemman roolissa toimineille henkilöille. On lapsen etu, että lapsella on mahdollisuus jatkuvuuteen suhteessa niihin aikuisiin, jotka käytännössä ovat aiemmin huolehtineet hänestä arjessa vanhemman roolissa

9 d § Tapaamisoikeuden turvaaminen. Kohdassa eikä perusteluissa ei ole käsitelty sitä, mikä voi olla syynä tapaamisen peruuntumiseen. Kohtaan tulee lisätä, että ennen uhkasakon asettamista tulee selvittää, onko kyseessä perusteltu väkivallan uhka.

10§ Huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian ratkaiseminen. Muotoilu ei ole riittävä. Esitämme lisättäväksi lainkohtaan, että hullosta ja tapaamisoikeudesta päätettäessä on otettava huomioon

toiseen vanhempaan ja lapseen kohdistuva väkivalta. Lain perusteluissa tulee todeta, että tämä koskee tekijänä ja kohteena myös 9§:n perusteella tapaamisoikeuden hakijaa.

Oikeudenkäynti (3. luku; 14-17 §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

-

Huolto- ja tapaamisriitojen tuomioistuinsovittelu (3 a. luku; 17 b ja 17 d §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

Kohtaan on lisättävä velvollisuus lähisuhdeväkivallan selvittämiseksi ennen sovitteluprosessin aloittamista. Tähän velvoittaa Istanbulin sopimus ja sen selvitysmuistio, jotka tuovat selkeästi esiin epäsymmetrisen tilanteen väkivaltaa kokeneen ja sitä tehneen välillä sovittelutilanteessa.

Vieraassa valtiossa annettu päätös ja lapsen palauttaminen (6. luku; 39 ja 41 §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

-

Asetuksenantovaltuus (7. luku; 49 §)

Lausuntonne ehdotetusta säännöksestä?

-

Liitelait

Onko teillä lausuttavaa liitelakeihin ehdotetuista muutoksista?

-

Vaikutukset

Onko ehdotuksen vaikutukset mielestänne arvioitu asianmukaisesti?

Parisuhdeväkivallan riskejä huoltajuudesta ja tapaamisesta päätettäessä ei ole selvitetty riittävästi. Toiseen vanhempaan kohdistuvan väkivallan sijaistraumatisoivaa vaikutusta lapseen ei ole lainkaan käsitelty eikä otettu huomioon lakiuudistuksessa.

Haluamme tuoda esiin myös huolestamme valmistelun tasapuolisuudesta, kun lakiehdotusta työstettäessä seurantatyöryhmään kutsuttiin miesliikettä lähellä olevien isien oikeuksia ajavia järjestöjä, mutta ei lainkaan naisjärjestöjen edustajia. Seurantatyöryhmän temaattisissa

kokonaisuuksissa ei käsitelty lähisuhdeväkivaltaa omana teemanaan eikä seurantatyöryhmä kutsunut asiassa asiantuntijoita kuultavaksi.

Muuta

Onko teillä muuta lausuttavaa työryhmän ehdotukseen liittyen?

-

Pakkanen Minna
Naisjärjestöt Yhteistyössä NYTKIS ry